

Smid Róberttel Móri Tünde beszélgetett

Beszéljünk a kezdetekről: honnan jött az irodalom iránti érdeklődés?

SR: Furcsa lehet, de a szüleim mérnökök; nyilván mindkettőjüknek megvan a humán vénája, rengeteget olvasnak. A nagy könyves rendezvények idején édesanyámnak össze kell állítanom egy kortárs irodalmi pakkot, apum inkább a klasszikusokat olvassa. Általánosban beláttam, mondjuk ott a törtéknél, hogy nem lesz ebből természettudományos pálya, a készsége tárgyak meg szóba sem jöttek. Valamiért már általánosban is úgy olvastam a szövegeket, főleg verseket, hogy az egyes költői képek hogyan viszonyulnak egymáshoz. Ez folytatódott gimiben, ahol két nagyon jó magyar tanárnőm volt. Vicces, hogy az egyiknek mindkét gyerekét vagy vizsgáztattam, vagy tanítottam az egyetemen. Az ELTE-n volt egy kis kilengésem, amikor megismerkedtem a kognitív nyelvészettel, ami épp azért volt szimpatikus, mert jól lehet az irodalomra applikálni. Tolcsvai Nagy Gábor, Tátrai Szilárd vagy Simon Gábor kiváló irodalmi tanulmányokat írnak egyébként, és az utóbbi évben többször is együtt konferenciáztunk.

A kognitív nyelvészet mégsem csábított el.

SR: Igazából elég hamar eldőlt, hogy akkor ez irodalom lenne. Már gimiben tudtam azt is, hogy nem akarok középiskolai tanár lenni. Láttam, hogy nem biztos, hogy tudnám, és nem biztos, hogy szeretném csinálni – minden szépsége mellett sem, Egyetemen meg végképp rájöttem, hogy teljesen alkalmatlan lennék arra, hogy a közoktatásban dolgozzak. Mivel éppen akkor változtatták meg az egyetemi rendszert úgy, hogy a képzés legelején el kellett dönteni, hogy tanár leszel, vagy sem, így maradtam a diszciplináris képzésen.

A kritikáid jelentős része a kortárs fiatal líráról szól: hogyan lett ez a szakterületed?

SR: Az egyetemen az első prozemináriumot, aminek régebben az volt a neve, hogy filológiai óra, Cserhalmi Zsuzsa tanította, aki alapvetően szakmódszertanos, és nagyon jártas a kortárs irodalmi életben: egyetemen jóban voltak Esterházy Péterrel, és az első olvasói közé tartozott. A tanárnő megpróbálta a penzumot tanítani, de totális érdektelenséggel találkozott – ezen az órán egyébként olyanok ültek, mint Nagy Kata későbbi JAK-elnök, Kun János Róbert, Julia Kristeva és Bruno Latour műveinek magyar fordítója, valamint Dobó Gábor, a Kassák Múzeum munkatársa. Kiváló pedagógus lévén néhány megszólalásból levette, hogy itt olyan emberek vannak, akik a magyar irodalom iránt érdeklődnek, a régi magyarországi irodalom filológiája iránt viszont kevésbé. Így hát Márai Sándort, Konrád

Györgyöt, Esterházy-esszéket olvastatott velünk. Nagyon jól éreztük magunkat és szívesen jártunk az órára. Neki volt az a mondása, hogy jól nézzenek körül, mert teljesen mindegy hogy milyen korszakot választanak maguknak, a kortársaikat olvasni kell, és én ezt nagyon komolyan vettem. Aztán eltelt egy év, és létrejött az *Apokrif* folyóirat Nyerges Gábor Ádám kezdeményezésére. Csatlakoztam ehhez a társasághoz, még szépíróként, de hamar rájöttem, hogy nekem nem ez az utam.

Akkor vannak valahol Smid Róbert zseniek?

SR: Vannak, még az Apokrif antológiába is bekerültek. Megjegyezném, hogy váratlan helyekről kaptam 10 évvel később olyan visszajelzéseket, hogy ezek egész jók voltak, nem kellett volna abbahagynom a versírást. Visszakanyarodva a lírakritikához: az Apokrifban elkezdtem nekik és róluk kritikákat írni, és utána jött a FISz, akkor Kollár Árpád volt az elnök, és Mészáros Márton javasolta, hogy lépjek be. Ezzel nagyobb horizont nyílt meg előttem: nemcsak budapestieké, sőt nem csak anyaországiaké. Ekkor jelent meg Erdélyben egy új nemzedék (például Potozky László, Varga László Edgar, valamint a *Mozdonytűz* antológia), és a FISz-ben is volt egy újfajta „lírabumm”, ami nagyjából Molnár Illés *Hüllők és izzók*jával kezdődött. Létrejött a FISz platformjaként a SzifOnline, a Szépirodalmi Figyelő egyik felületeként. De azzal találták szembe magukat a szerkesztők, hogy alig van lírakritikus, és ekkor kezdett el finoman terelgetni a lírakötetek felé Korpa Tamás. Amikor láttam, hogy egyrészt rettenetesen kevesen művelnek lírakritikát, másrészt a nagy, patinás folyóiratok is kapkodnak az illet írók után, onnantól valahogy benneragadtam ebben.

Hogy látod a kritikák szerepét?

SR: Rengeteg verseskötet jelenik meg, de nekem eleve kérdés, hogy olvassák-e ezeket a köteteket. Az biztos, hogy verseket olvasnak az emberek. Azok a közösségi média-oldalak, amelyek naponta 1-2 verset közölnek valamilyen téma kapcsán, nagyon népszerűek. A Magyar Krónika kicsi irodalmi blokkját szerkesztem, és azt tapasztalom, hogy az olvasók, akik megállnak a vers- és prózaközlésnél, a kritikákon is végigrágnak magukat. Azt látom még, hogy a szerzői interjúk nagy elérésűek, például nagy sikert aratott a Terék Annával készült anyag is. Ott nyilván az fogta meg az olvasókat, hogy Anna sokat beszélt a háborúról mint számára meghatározó tapasztalatról, ami az anyaországi olvasónak teljesen máshogy jön le. Ha már a kritikái élet furcsaságai: Terék Anna kötetéről néhány hónappal a megjelenés után írtam, amikor még nem volt nagyon sok kritika, inkább interjúk jelentek meg vele. Ugye ez egy év végi megjelenés volt, és annak ellenére, hogy nem születtek még akkor elemző írások, sokan nevezték meg az év végi listákban, mint az egyik legjobb kötetet. És valóban, a *Háttal a napnak* az is volt. Viszont a februári kritikámmal kicsit elkésettnek éreztem magam, annak ellenére, hogy a kritikák jó része csak ezt követően jelent meg. Egy másik furcsaság: azok a kötetek, amelyek az irodalmon kívüli mezőben is érvényesülnek, legtöbbször zavarba hozzák a kritikusokat. Például Vida Kamilla verseskötetének bizonyos szempontból megrekedt a kritikai visszhangja, noha olvasói vannak a szakmai berkeken kívül is. Szendi Nóra első kötete nem kapott annyira jó kritikákat, mégis ez volt akkor egy olyan kiadványa a Fiala Írók Szövetségének, amelyből második kiadást kellett csinálni. Zoltán Gábor *Orgiája* is különös ívet járt be: nem volt klasszikus értelemben kiterjedt kritikai visszhang, mindenki inkább interjút akart csinálni a szerzővel, és mégis a sokadik kiadásnál tart.

Kirajzolódnak tendenciák?

SR: A líra talán jobban egy szakmának fontos dolog. A prózairodalmat könnyebben látjuk, hogy merre megy. És ott nagyjából egyetértés van abban, hogy mik azok

a szövegek, amelyek jobban sikerültek. A líra területén ez jóval képlékenyebb. Miközben vannak fenntartásaim André Ferencéknek a metamodern fogalmát promótáló kampányával, mégis nagyon fontos gesztusnak érzem azt, hogy egyáltalán megtesznek egy ilyen javaslatot. Hát rendben, nézzük meg ezt a fogalmat és azon keresztül a fiatal lírai felhozatalt: talán körülrajzolódik valami. Mert az van, hogy látszólag nagyon különbözőek a megjelenő kötetek, miközben azt is érezzük, hogy a fiatalok hasonló versbeszédrel dolgoznak. Talán a kritikusok részéről is bizonytalanság van a líra felé, mert nem tudnak úgy trendeket megállapítani, mint a prózánál (gondoljunk a népszerű kategóriákra, mint hogy apregény, traumaelbeszélés stb.). Azért jó, hogy vannak viták például Juhász Tibor *Amire telikjéről*, mert ilyenkor éppenséggel egy lírakötet irányítja rá a kritikusok figyelmét a nálunk zajló irodalmi folyamatokra. Csak oda kéne eljutnunk, hogy magában a lírában valamifajta kikristályosodásra felfigyeljünk. Az reménykedésre adhat okot, hogy azért mindannyian, akik ezt aktívabban csináljuk (Lapis Józseftől Visy Beatrixon át Balogh Gergőig), nagyjából ugyanazokat a köteteket emeljük ki tavalyról. Makáry Sebestyén *Deltáját*, Juhász Tiboré az *Amire telikjét*, Lanczkor Gábornak a *Sarjerdő* című kötetét. És ha végignézek a nem csak kritikus kritikaírókon, például a *Késelés késsel* szerzőin, akkor meg szembetűnő, hogy a szépírói érzékenység mekkora pluszt tud hozzáadni ahhoz, hogy jobban értsük, mi történik most a lírában. Az persze mindig kérdés, hogy ezek a különböző fórumok mennyire tudnak együtt érvényesülni, valamifajta funkciót közösen betölteni.

Kritikus, szerkesztő, mentor és kultúratudós: a tavalý megjelent monográfiád a Szegedi Tudományegyetem irodalomelméleti díját kapta meg. Ez a két terület hogyan viszonyul egymáshoz?

SR: Régóta megvan ez a kettősség bennem, azóta vagyok a tudományos munkámban is produktívabb, mióta van kritikai munkásságom, mert jó az egyikből a másikba átkapcsolni. Amikor az egyik miatt telítődöm, akkor tudok foglalkozni a másikkal. Bár ritkán van közös metszet (a biopoétikai vizsgálódások talán pont ilyen), számomra a kettő segíti egymást.

Kultúratudósként is definiálad magad. Mi a különbség a kultúratudós és az irodalomtörténész között?

SR: Az, hogy a kultúratudós megnevezés mit takar, régóta probléma. Most eszembe jut, hogy a Média Tanszéken oktató Hermann Veronika is van, amikor kultúratudósként definiálja magát, de ha valaki összeveti az írásainkat, nagyon széttartónak fogja látni őket a megközelítésünk tekintetében. Ez azért van, mert ő az amerikai gyökerű Cultural Studies felől kérdez, én viszont németes képzést (Kulturwissenschaft) kaptam. Az a változat, amit én művelek, nagyon szövegközeli: hiába értekezik gazdasági, technológiai, ökológiai stb. diskurzusokról, azokat mindig a fikció működésmódjához, funkciójához és a nyelvi kérdésekhez, teljesítményekhez vezeti vissza. Az pedig, hogy én nem vagyok hagyományos irodalomtörténész, az pedig nagyon egyszerűen abban nyilvánul meg, hogy nincs igazán korszakom, hacsak a kortárs irodalmat nem tekintjük annak. Az a szellemi műhely, ahonnan én jövök, az Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport, bár egyértelműen a modernségből indul ki a vizsgálataiban, bizonyos kérdések mentén arra törekszik, hogy korszakküszöbököt azonosítson: arra kíváncsi, hogy hol vannak azok a pontok, ahol a beszédmód és a befogadói attitűd bizonyos témákkal, jelenségekkel kapcsolatban megváltozik.

Mivel foglalkozol most?

SR: Amik most nagyon érdekelnek, azok a modern szörnyfigurák. Például, hogy a gótikus laboratórium miként és miért alakul át a századvégre a művész műhelyévé a szörny születési helyeként. Hogy miként vált a szörny két külön entitásból eggyé, majd pedig a doppelgängernek hogyan adták át a helyüket a rítusoknak és a titkos csoportoknak, illetve az általuk megidézett érzékelhetetlen és leírhatatlan erőknél, amelyek ősbibek minden emberinél; miként váltotta le a szörny alapvető határsértő voltában a hibriditás metafizikai aspektusait egy nagyon is fizikai horror a létezők hierarchiájának felborításával (és a teremtő–teremtett-viszony felszámolásával). Valamint hogy milyen módon lépett ki a természet az atmoszférikus háttér szerepéből és vált tényleges ágenciával rendelkező szereplővé a művekben.

Zárásképpen: mi az, amit vársz, vagy mi az, amit el akartál olvasni, de még nem sikerült?

SR: Ez nagy szégyen, de a *Világló részleteket* még mindig nem fejeztem be. Egy kedves kollégám szerint azért nem megy, mert nem tudok lelassulni a könyvhöz, és igaza lehet. Nagyon nehezen találok rá időt, pedig ez régi restanciám. Amit várok, az Szendi Nóra új regénye, Gerőcs Péter új könyve (ez utóbbit már olvastam háromszor is, arra várok, hogy mindenki más is olvashassa, mert rendkívül szórakoztató). Most került hozzám Nyerges Gábor Ádám friss verseskötete, arról írni is fogok. Nyilván várom mentoráltjaim, Fehér Enikő és Ráday Zsófi kötetét is. Izgalmasnak ígérkezik Orcsik Roland, Szöllősi Mátyás és Terék Anna készülő kézírata, valamint Fekete Vince nemsokára megjelenő új kötete is. Várom Szálinger Balázs már most előrendelhető verseskötetét, illetve a következő Lövétei Lázár László-kötetét, mert nekem a *Feketemunka* kicsit csalódás volt. Ezeket várom, de persze mindig jóval később jut eszembe, mint ahogy nekem szegeznek a kérdést, hogy mi minden fog még megjelenni az évben.

Smid Róbert (1986, Budapest) irodalom- és kultúratudós, szerkesztő, kritikus. Az ELTE BTK egyetemi tanársegédje, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia oktatója és a Magyar Krónika irodalmi munkatársa. 2019-ben jelent meg első monográfiája *Sigmund Freud és Jacques Lacan papírgépei* címmel, amely 2020-ban a Magyar Írószövetség Debüt-díját kapta, valamint 2021-ben elnyerte a Kanyó Zoltán Irodalomelméleti díjat is.